

РОЗДІЛ 7. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.9:004

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.2.39>

ІТ-ПРАВО В УКРАЇНІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ

Аніщук В.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права*

факультету бізнесу та права

Луцького національного технічного університету

ORCID: 0000-0002-9854-4932

e-mail: viktoriya.anishchuk@ukr.net

Зицик С.Г.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
факультету бізнесу та права*

Луцького національного технічного університету

ORCID: 0000-0001-5187-3926

e-mail: sergezytycyk@gmail.com

Аніщук В.В., Зицик С.Г. ІТ-право в Україні: історико-правовий аналіз розвитку.

На сучасному етапі переходу нашого суспільства до нового етапу процес взаємодії держави з громадянами дедалі більше відбувається з участю інформаційних технологій. Від їхнього функціонування та розвитку залежать стабільність багатьох суспільних відносин у державі та створення передумов для сталого зростання економіки. Разом з тим, рівень технологічного розвитку визначає не лише економічний потенціал країни та якість життя її громадян, а й роль і місце держави у глобальному суспільстві, масштаби та перспективи її економічної та політичної інтеграції з усім світом. В Україні, одночасно з наявністю значного потенціалу щодо впровадження сучасних технологій у всі сфери життєдіяльності країни й значного суспільного запиту на таке впровадження, стан розбудови інформаційного суспільства та сфери ІТ, порівняно із світовими тенденціями, є ще недостатнім і не відповідає стратегічним цілям розвитку країни. Недостатнім є розвиток нормативно-правової бази інформаційної сфери, на що звертають увагу багато експертів, та дослідників цього питання. Реформа законодавства в ІТ-сфері назріла вже давно. У статті аналізується розвиток інформаційного права на законодавчому рівні в історичному контексті, визначаються проблемні питання та перспективи розвитку. Наведені основні етапи реформ законодавства в ІТ-сфері. Також досліджено прогресивні кроки у створенні ефективної нормативної бази у сфері цифрових технологій та національної системи кібербезпеки, які зробила Україна за останній час. Наразі в Україні існує низка законів, які регулюють ІТ-сферу, включаючи питання захисту персональних даних, електронного документообігу, інтелектуальної власності, кібербезпеки тощо. Серед них закони України: «Про захист персональних даних», «Про електронну комерцію», «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», «Про хмарні послуги» тощо. Україна потребує подальшого розвитку ІТ-сфери і неодмінно має продовжувати рух по даному вектору, вдосконалюючи наші власні системи та піднімаючись на світових позиціях.

Ключові слова: законодавство, інформаційне право, інформаційні технології, кібербезпека, цифровізація.

Anishchuk V.V., Zytskyk S.H. IT-law in Ukraine: historical and legal analysis of development.

At the current stage of the transition of our society to a new stage, the process of interaction between the state and citizens is increasingly taking place with the participation of information technologies. The stability of many social relations in the state and the creation of prerequisites for sustainable economic growth depend on their functioning and development. At the same time, the level of technological development determines not only the economic potential of the country and the quality of life of its citizens, but also the role and place of the state in global society, the scope and prospects of its economic and political integration with the whole world. In Ukraine, at the same time as there is significant potential for the implementation of modern technologies in all areas of the country's life and significant public demand for such implementation, the state of development of the information society and the IT sphere, compared to world trends, is still insufficient and does not meet the strategic goals of the country's development. The development of the normative and legal framework of the information sphere is insufficient, which many experts and researchers of this issue pay attention to. Legislation reform in the IT sphere is long overdue. The article analyzes the development of information law at the legislative level in the historical context, problematic issues and prospects for development are determined. The main stages of legislative reforms in the IT sphere are given. The progressive steps in the creation of an effective regulatory framework in the field of digital technologies and the national cyber security system, which Ukraine has made recently, have also been studied. Today, Ukraine has a number of laws that regulate the IT sphere, including issues of personal data protection, electronic document management, intellectual property, cyber security, etc. Among them are the laws of Ukraine: «On the protection of personal data», «On electronic commerce», «On electronic identification and electronic trust services», «On the basic principles of ensuring cyber security of Ukraine», «On cloud services», etc. Ukraine needs further development of the IT sphere and must continue to move in this direction, improving our own systems and rising in global positions.

Key words: legislation, information law, information technologies, cyber security, digitization.

Постановка проблеми. З того моменту, як стався сплеск технологічних досягнень, ми все більше поринаємо у світ технологій. Вони стають невід'ємною частиною нашого життя, даючи можливість для розвитку здібностей, покращення знань та розширення кола інтересів. На сучасному етапі переходу нашого суспільства до нового етапу процес взаємодії держави з громадянами дедалі більше відбувається з участю інформаційних технологій. Від їхнього функціонування та розвитку залежать стабільність багатьох суспільних відносин у державі та створення передумов для сталого зростання економіки.

Разом з тим, рівень технологічного розвитку визначає не лише економічний потенціал країни та якість життя її громадян, а й роль і місце держави у глобальному суспільстві, масштаби та перспективи її економічної та політичної інтеграції з усім світом. Про таку високу інтегральну оцінку використання новітніх комп'ютерних технологій говорять програми розвитку багатьох країн, зокрема стратегія соціально-економічного розвитку Європейського Союзу «Європа 2020: стратегія розумного, сталого та всеохоплюючого зростання», «Горизонт 2020» – нової Рамкової програми ЄС із досліджень та інновацій, де закладені принципи інноваційної конкуренто-спроможності та економіки знань, реалізація завдань, пов'язаних з глобалізацією, зростаючою потребою раціонального використання ресурсів [10, с. 140]. Для досягнення сформульованих цілей Стратегією «Європа 2020» передбачено низку пріоритетних як для ЄС, так й держав-учасниць напрямів діяльності, серед яких центральне місце посідає створення інноваційного союзу [11, с. 256].

Стан опрацювання проблематики. У сучасній правовій науці зростає кількість зарубіжних і вітчизняних досліджень, присвячених праву інформаційних технологій, або ІТ-праву. Необхідно зазначити, що окремі аспекти інформаційного права були предметом вивчення таких зарубіжних і вітчизняних науковців, як: О. Баранов, Т. Бачинський, В. Брижко, Г. Виноградова, Р. Еннан, І. Жил'яєв, А. Карцхія, Б. Кормич, В. Кравчук, О. Марценюк, К. Пестова, О. Селезньова, А. Семенченко, О. Сімсон, Є. Харитонов, О. Харитонова, Б. Шахназаров, О. Яворська та інші.

Мета статті полягає в аналізі процесу становлення і розвитку права інформаційних технологій, або ІТ-права, з'ясування проблемних питань та перспектив розвитку.

Виклад основного матеріалу. В Україні, одночасно з наявністю значного потенціалу щодо впровадження сучасних технологій у всі сфери життєдіяльності країни й значного суспільного запиту на таке впровадження, стан розбудови інформаційного суспільства та сфери ІТ, порівняно із світовими тенденціями, є ще недостатнім і не відповідає стратегічним цілям розвитку країни.

Перш за все, недостатнім є розвиток нормативно-правової бази інформаційної сфери, на що звертають увагу багато експертів, та дослідників цього питання. Реформа законодавства в ІТ-сфері назріла вже давно. До 2022 року у цій сфері діяв Закон України «Про телекомунікації», прийнятий у 2003 р. Зважаючи на розвиток відносин у вказаній сфері, визначені у цьому Законі засади діяльності державних органів і суб'єктів ринку телекомунікацій були застарілими та не відповідали вимогам часу та євроінтеграційним процесам в Україні. Це стосується як правил ведення бізнесу, так і принципів державного управління у сфері ІТ, стандартів, за якими працює галузь, і багатьох інших моментів, що вимагають сучасних підходів [5]. Вказаний закон втратив чинність на підставі Закону України «Про електронні комунікації» від 16 грудня 2020 року, який набрав чинності 1 січня 2022 [4].

Однак, слід зазначити, що, незважаючи на відсутність відповідного законодавства, у 2016 р. українська ІТ-галузь була однією з двох сфер економіки, що продемонстрували зростання на тлі загальної стагнації. Це, безсумнівно, свідчило про значний потенціал, який є в українських ІТ.

Так, за індексами мережевої готовності у 2015 р. Україна посіла 71 місце зі 143 країн світу, розвитку Інтернет у 2014 р. – 46 з 86 країн світу, проникнення Інтернет за 2014 р. – 95 з 191 країни, розвитку електронного уряду у 2014 р. – 87 серед 193 країн-членів ООН. За результатами дослідження експерти віднесли Україну до країн з високим рівнем розвитку електронного уряду. Проте, за рівнем розвитку інформаційних технологій та комунікацій Україна поступалася практично всім країнам колишнього радянського табору. Так, Білорусь у 2016 р. зайняла 31 місце у світовому Рейтингу розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, піднявшись на п'ять позицій порівняно з 2015 р., Казахстан займав у списку – 52 місце, Азербайджан – 55, Молдова – 68, Вірменія – 71, Грузія – 72 і Україна – 76. Узбекистан виявився на 110 позиції і Киргизстан – на 113. При цьому в рейтингу є країни, яким вдалося за рік показати вражаючу динаміку і піднятися на 20 позицій в цьому списку [9].

З огляду на необхідність створення законодавчої бази для розбудови сучасної інфраструктури інформаційного суспільства, яка б відповідала потребам функціонування та розвитку ринку електронних комунікацій, до Верховної Ради, у 2017 році, було подано так званий «пакет Данченко» (за прізвищем голови Комітету ВР з питань інформатизації та зв'язку та головного ініціатора законодавчих змін О. Данченка). Пакет містить чотири взаємозалежні та взаємодоповнюючі нормативні акти, які стосуються врегулювання питань щодо доступу до інфраструктури, розвитку електронних довірчих послуг, можливості для органів державної влади користуватися «хмарними» технологіями, а також регулювання та функціонування ринку електронних комунікацій загалом [8]. Таким чином, до «пакету Данченко» увійшли наступні законопроекти: «Про доступ до інфраструктури», «Про електронні довірчі послуги», «Про електронні комунікації» та «Про хмарні технології».

Проте, не зважаючи на гостру потребу у проведенні довгоочікуваних і вкрай необхідних реформ в українській телекомунікаційній галузі, 7 лютого 2017 р. народні депутати змогли проголосувати лише за один з чотирьох запланованих до розгляду інноваційних ІТ-законопроектів – Про доступ до інфраструктури об'єктів будівництва, транспорту, електроенергетики для розвитку телекомунікаційних мереж», який передбачає створення рівних умов діяльності для всіх учасників ринку телекомунікаційних технологій. Законопроект «Про хмарні технології» давав змогу міністерствам, відомствам і державним структурам використовувати хмарні технології для зберігання інформації, яка не містить державну таємницю, з метою підвищення ефективності обміну даними. Але цей законопроект навіть не був винесений на голосування. Інший законопроект із «пакета Данченко», який так і не дійшов до голосування – «Про електронні комунікації», був прийнятий тільки у грудні 2020 року, про що йшлося вище.

З реформ законодавства, які стосувалися ІТ-сфери, можна вважати кібербезпеку, необхідність створення якої відбулася після подій 2014 року. Інформаційна війна, яка відбувається між Росією і Україною, включає не тільки воєнні дії та інформаційно-психологічні операції, а також проведення кібернетичних атак. Виклик та загрози національній безпеці України в кібернетичному просторі призвели до створення Стратегії кібербезпеки України від 15 березня 2016 року [7]. Стратегія стала важливим кроком на шляху розбудови системи кібербезпеки України та являла собою програму дій, за якою мають слідувати державні органи. До стратегії було створено Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.06.2016 № 440-р «Про затвердження плану заходів

на 2016 рік з реалізації Стратегії кібербезпеки України», в якій описано заходи, які покладені на органи виконавчої влади та деяких військових формувань.

Правову основу кібернетичної безпеки України становлять Конституція України, закони України «Про національну безпеку України» [3], «Про інформацію» [2], «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» [1] та інші закони, Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність 2001 року, інші міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання законів інші нормативно-правові акти.

Кіберпростір на сьогоднішній день відіграє велику роль у забезпеченні інформаційної безпеки людини, суспільства, держави. Проте, в країні потрібно підвищити обізнаність населення щодо кіберзагроз, збільшити кількість кваліфікованих спеціалістів у цій сфері. Правове реагування на проблеми посилення комп'ютерної злочинності є надзвичайно важливим. Чітке окреслення термінів дасть змогу вдосконалити нормативно-правове регулювання діяльності правоохоронних органів, органів виконавчої влади та військових формувань. І тому, представляється досить важливим розширити правову і законодавчу базу у сфері боротьби з комп'ютерними злочинами.

На якісно новому рівні щодо IT-сфери, а точніше діджиталізації, заговорили на державному рівні у 2019 році після обрання нового Президента України та оновлення складу парламенту за результатами виборів. За словами экс-прем'єр-міністра України Олексія Гончарука, передбачалася розробка плану тотальної цифровізації країни. У вересні 2019 року в Україні було створено Міністерство цифрової трансформації, або Мінцифри шляхом перетворення Державного агентства з питань електронного управління України [12, с. 749]. 18 вересня 2019 року Кабінет Міністрів України своєю ухвалою затвердив положення про Міністерство цифрової трансформації [6]. Відповідно до зазначеного положення основними завданнями Мінцифри є формування та реалізація державної політики: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного управління та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства; у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу; у сфері надання електронних та адміністративних послуг; у сферах електронних довірчих послуг електронної ідентифікації та інвестицій у IT-індустрію; у сфері розвитку IT-індустрії.

Для реалізації поставлених завдань Мінцифри почало активно діяти. Було запущено проєкт «Цифрова держава», в рамках якого було створено онлайн-сервіс «Дія», що поєднує в собі мобільний додаток та портал надання державних послуг. З 6 лютого 2020 року запущено мобільний додаток Дія, де сьогодні є цифрові паспорт, закордонний паспорт, права водія, цифрове свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу, поліс страхування на авто, податковий номер тощо. Спектр документів та послуг, які містяться у порталі Дія постійно розширюється.

Формування IT-права та цифрової економіки потребує адекватного правового регулювання, важливою частиною якого є не лише визначення понять, що характеризують її (суб'єкти, об'єкти, засоби, зв'язки тощо), а й своєчасне ухвалення відповідних правових норм. В Україні існує низка законів, які регулюють IT-сферу, включаючи питання захисту персональних даних, електронного документообігу, інтелектуальної власності, кібербезпеки тощо. Серед них закони України: «Про захист персональних даних», «Про електронну комерцію», «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», «Про хмарні послуги» тощо.

Висновок. Таким чином, за останній час Україна зробила прогресивні кроки у створенні ефективної нормативної бази у сфері цифрових технологій та національної системи кібербезпеки, були прийняті закони, що покращують правове регулювання IT. Використання мережі Інтернет та новітніх IT технологій у діяльності суб'єктів політики є необхідною умовою модернізації та вдосконалення самої політичної системи. Це демонструє досвід багатьох країн, як ЄС, так і світу в цілому. IT, як нове інформаційно-комунікаційне середовище, надає нові можливості у різних сферах, надає різноманітні канали взаємодії з нашим суспільством, налагоджує взаємодії держави, бізнесу та громадян, також ця сфера показує розвиток держави та її позицію на світовій арені. Тож, підводячи підсумки варто зазначити, що Україна потребує розвитку даної сфери і неодмінно має продовжувати рух по даному вектору, вдосконалюючи наші власні системи та піднімаючись на світових позиціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» від 5 липня 1994 року № 80/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1994, № 31, ст. 286.
2. Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1992, № 48, ст. 650.
3. Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 31, ст. 241/
4. Закон України «Про електронні комунікації» від 16.12.2020 року № 1089-IX. *Відомості Верховної Ради України*, 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15#Text>.
5. Закон України «Про телекомунікації» від 18.11.2003 року № 1280-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 12. Ст. 155.
6. Положення про Міністерство цифрової трансформації України: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF>.
7. Стратегія кібербезпеки України, затверджена Указом Президента України від 15 березня 2016 року № 96/2016. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/962016-19836>.
8. Данченко О. Як Україна планує переходити від сировинної економіки до цифрової – Вебсайт «Апостроф». URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/business/telecom/2017-02-06/it-den-v-parlamente-ili-shag-v-zavtrashniy-den/10060>.
9. Сайт інформаційного агентства «Центр новин». URL: <http://centernews.com.ua>.
10. Юринець З.В. Формування інноваційних стратегій: теорія, методологія, практика: монографія. Львів: СПОЛОМ, 2016. 412 с.
11. Guiltinan J.P. Marketing management : strategies and programs / Joseph P. Guiltinan, Gordon W. Paul, Thomas Madden. 6th ed. The McGraw-Hill Companies Inc., 2010. 463 p.
12. Modern Challenges in the Field of Legal Regulation of the Digital Economy / Anishchuk V.V., Lenher Ya.I., Tereshchuk G.A. / 2nd International Scientific and Practical Conference “Modern Management Trends and the Digital Economy: from Regional Development to Global Economic Growth” (MTDE 2020), Volume 138, 2020, p. 747–751.